

ترجمه إلى اللغة السونينكية
سفيان سالم دارامي

LASILUNUN SIKKI D'I DALIILU SOONINKAN XANNEN DI

A SAFANDAANA:

**ALIMAAMI MUHANMADU ABDULWAHAABU RENME
(ALLA GAN D'A HINNA)**

A YILLANDAANA:

SUFIYAANU SAALIMU DARAAME

29 Juin 2016

FATANPANSIYE LAMAANE

O w'a joppana ti Alla toxon ɗa, duna neema yiriwanten kama, a do laaxara neema xerexerenten kama.

O da kitaabe ke yillandi bakka araabun-xannen di katta sooninkan-xannen ɗa, ken ga ni Xirise xoore ke kitaaben ɗa, Alimaami Muhanmadu Abdulwahaabu (Imaam Muhammadu bun Abudul Wahaabu) renme ga ni, Tamiiminke ga ni, yelli Alla gan d'a neema n'a hinna. A kitaabe ke be toxon ga ni: Lasilunun sikki d'i daliilu. O da kitaabe ke yillandi katta sooninkan xannen di kuudu o ga katta a faamu siri, na nafa kita di.

O kuupinden d'o xantanden ɗa katta o Xaramoxonu su ya, ikun beenu ga ɗa misaale yi a do xawanca fo yi o danɗa safanden do yillanden ɗa katta sooninkan-xannen di. Yillande bakka xanne di katta xanne ya, ken ɗa gilli gelli fin foo xoten do fin foo lasamanten ɗa, baawo xanne su d'i sigitontun ɗa ni, sagata oku beenu tuwaaxun d'o faamuyen ga ma daga noxu su ya. Ken ya saabuda, na deemaden do nuxudunxullaaxun mundu o Xaramoxonu su maxa a do kitaabe ke xarannyaan su maxa gelli futunde yi nan giri gelli o faamuyen loxoyen d'o fin tuwanballaaxun ɗa.

O wa Tunka duumante ke tiigana n'a maama, nan saage na kisiyen do neeman mundu a maxa a na ken jiidindi Faare senne ke kanma d'a kaadunkon d'a kappalenmun su, a do sere wo sere ga tukke d'a kille senne ke batten ɗa. Nan duguta n'a mundu Alla maxa, harisa a n'o jiidindi tuwaaxu ya, na o kanda katta kille siren kanma, an miina!

Safandaana:

Xa renmen do xa xaralenma: Sufiyaanu Saalimu Daraame Saama_ Jonboxu Jallaane (Xaayi) _ Bamako - Mali.

Maleesi, Araaba, Sunxasso 24; Hijiren siinan 1437.

(Malaisie_ Mercredi le 29 Juin 2016)

Email: Soufianasalim94@gmail.com

O w'a joppa ti Alla toxon ŋa, duna neema yiriwanten kama, a do laaxara neema xerexerenten kama.

• Tuwi, yelli Alla gan d'an hinna, an n'a tu nan ti a wa wajibni oku mukalifunukanma ku tirindindeenu naxati tuwuye:

Tirindinde Fana: Tuwaaxu, Ken ga ni Alla d'i Nabiyinme tuwuyen ŋa, a do Silaamen diinan tuwuye ti daliilun ŋa.

Tirindinde Fillandi: Nan golli t'a yi (Tuwaaxu).

Tirindinde Sikandi: Nan xirindi gatta a yi (N'a tu a do n'a golli).

Tirindinde Naxatandi: Nan sabari tuwaaxu ke muuriyen tooran d'a gollen kanma, a do nan xirindi katta a yi.

Daliile nan giri gelli Alla kallaŋunten digan sennen di: O w'a joppa ti Alla toxon ŋa, duna neema yiriwanten kama, a do laaxara neema xerexerenten kama, ﴿Alla t'i kuna ti haxatin ŋa (1) toŋundi hadamarenmen su sankunten ña ni (2) ma aganta ti sere beenu ga limanaaxu ti Alla ya, na gollu sirun dabari, na me ñaamari ti toŋun ŋa, a do nan duguta na me ñaamari ti sabari yen ŋa (3)﴾ (Al-Asiri Soora 1-3).

Saafiiyun ti- Alla kallaŋunte ke gan d'a hinna: "Alla ga nta xa daliile tana yaxan di a komon kanma agantta ti ke soora ya, ke Soora baane ɗi i wasana".

Buxaarin xa ti, Alla kallaŋunte gan d'a hinna: "Baabu: Tuwaaxu digaamen do gollen kaane, ken daliilun ni Alla kallaŋunten diganxannen ya yi: ﴿Tuwi (Muhanmadu, Alla gan da kisiyen do neeman ɗ'a kanma) nan ti toŋu bati kamanen tano aganta ti Alla baane ya, a nan xafari geesu munduyen ɗa bakkan juruumun maxa﴾ (Muhanmadu Soora: 19)". A r'a joppa ti tuwaaxun ŋa sefen do gollen kaane.

• Tuwi, yelli Alla gan hinnan ŋa, ku Tirindindu sikki tuwuyen do i gollenna waajibi silaamen yigon d'a yaxaren su kanma:

Tirindinde Fana: A n'a tu nan ti Alla yan da o taga a ya n'o warijaxana, ken ɗa saabuda a ga m'o lasamanten toxo kundun ŋa, m'a gada xeyifaaren xayi katta o ya, sere ben d'a batu a kaman ŋa roono arijaana di, sere ke be xan d'a kuta a kaman ŋa roono yinben di, Ken daliilun ni Alla kallaŋunten diganxannen ya yi: ﴿Oku xayindi katta xayi xeyifaare ya, xeyifaare ke be ga ni seedaanayi xa kanma x'o gada xeyifaaren xayi katta firaawuuna ya moxonbe (15) firaawuuna da xeyifaare ke kuta, o da firaawuuna raga yanganxateye ya, yanganxateye ke be buren gani (16)﴾ (Al-Muzanbilu Soora).

Tirindinde Fillandi: Alla nta duŋene fo buccinne su ga kafineyi batiyen di hari an da ɗa Maleeka-tinte ɗa ya, an nta duŋene an na Nabiyinme-xeyifaaren xa

kafeyi batiyen di, Ken daliilun ni Tunka kallaŋunten ke yinme diganxanne ya yi: ﴿Xa n'a tu nanti Misiidun na Alla baane ya da, xan maxa fotana su batu aganta ti ma Alla baane (18)﴾ (Al-Jinu Soora).

Tirindinde Sikkandi: Yenme ben da Faaren batu, a ga da All xa baanagankaaxu, an nta genme a kaman danŋa a na yenme biisalenmaaxu yenme ke be ga da Alla d'i Faaren sooxi, hari ken yenme ga na ni akaman sere tinten ŋa. Ken daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿An ta soro kitta soru ku beenu ga tongundi ti Alla ya a do koota lagaren ŋa i ga sere xanna sere ke bee gada Alla d'i Faaren sooxi, hari sooxindaanu ku ga na ni i haabanu ya yi walla i renyigun ya yi walla i maarenmun ya yi walla i xabiila dunkon ya yi, kun maxankuto siru dunkoonu, Alla da limanaaxun sabatindi i sondomundi nan duguta n'i deema ni senbendi, Alla w'i rondi ni arijanna goorundi, waralaxun ga wurunu arijanna gooru ku beenu di, duumaanu ga n'i ya arijanna gooru ku noxondi, Alla dunŋe bakka i maxa i xa dunŋe ti Alla tugaaden ŋa, kun soro ya ni Alla jaman ŋa, tongundi Alla jaman ŋa ni taxe dere kitaanun ŋa﴾ (Al-Mujaadala Soora: 22).

- Tuwi yelli Alla gan d'an kanda a batiyen danŋa, an n'a tu nanti diina tiloŋonte ken ni Ibiraahiima diinan ya yi, ken ŋa ni an na Alla baane ya batu an n'an gollun su xalasindi a baane danŋa, Alla da soron su taga ken batiye ya xannen maxa na i ŋaamari a ŋanŋen ŋa. Xo Tunka kallaŋunte ke ga daali moxon be: ﴿N ma jinnan do hadamarenmen taga foofo xannen maxa ma aganta ti N baane batiyen ŋa﴾ (Al-Zaariyaati Soora: 56), Batiyen wure: I na nke Alla baanegankaaxu, fon po xoore Alla ga da soron ŋaamari teyi ken ni aken Alla baanegankaaxunden ŋa yi, Alla baanegankaaxu (Tawuhiidu) ye: ken ni na batiyen su ŋa Alla baane da, fon po xoore Alla ga da xatande ŋa bakka ken maxa ken ni fillakappen ŋa yi_ Ken ni (Fillakappe): na fotana xiri nan kefi Alla ya. Ken daliilu ŋa Alla kallaŋunten diganxannen di: ﴿Xa da Alla baane ya batu xan maxa foofo su kefeyi﴾ (An-Nisaa Soora: 36).

Gelli seren d'an tirindi: Mani xa ni Lasilinun sikki ya, Lasilinu sikki ku be tuwuyen ga waajibi hadamarenmun su kanma? An nan ti: Komen na i Kaman tu, a n'i Diinan tu, a n'i Nabiyinme tu ken ga ni Muhanmadu ya kisiyen do neeman ŋ'a da.

Lasili fana: Kamannen tuwuye

- Gelli in d'an tirindi: Nan ti an kaman ni kooyi? An nan ti: N kaman ni Alla yi aken be ga d'in taga n'in xoorondi, a da tagafoonun su taga t'i neeman ŋa, aken Alla baane ya ni nke bati kamannen ŋa. Ken daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿Tiigayen su na Alla baane ya da tagafoonun su kama (2)﴾ (Al-Faatiha Soora), Foofo ga ni Alla tanan ŋa ken su ni tagefon ŋa yi, nke xani baane ya yi nan giri gelli ken tagefoonu di.

Gelli seren d'an tirindi: Nan ti an d'an kaman tu ti ma ni ya? An nan ti: N da Alla tu ti a keyifiinun d'a tagafoonun ya yi. Awa gilli gelli a keyifiinu yoxo ya: Wuron do kinciga, a do kiiyen do xaso; awa gilli gelli a tagafoonun yoxo ya: Kanpatu peeri do jiinan patu peeri a do fuube ga i filli noxondi do fuube ga i filli do mee naxa. Ken daliilu, Alla kallaunten daali: ﴿ Awa gilli Alla keyifiinun di wuron do kinciga a do kiiyen do xaso, xan maxa sujuudi kiiyen danna xan maxa sujuudi xason xa danna, xan sujuudi Alla baane ya danna aken Alla be ga da kun su taga gelli xa ga aken Alla baane ya batta (37)﴾ (**Fussilati Soora**), Alla kallaunten daali: ﴿ Tongundi xa kaman ni Alla yi a ken be gada Kanpatu peeri do jiinanpatu peeri taga bito peeri noxondi kenpalle a poro laarusin kanma, a ken Alla ya na wuron xufaarini ti kiiyen na, i filli (kiiyen do wuro) jeengani do me batenja, kiiyen do xaso a do saanun su xaayanten na aken Alla ya paamariyen noxondi, tongundi taganden do fintuwiyen na aken Alla baane ya da, tunkan xeerin jiidi aken be ga ni tagafoonun su kaman na(54)﴾ (**Al-Araafu Soora**).

• **Kamanne:** ken na ni batifon na/ batikamannen na. Ken daliilu, Alla kallaunten daali: ﴿ Yaa xakun soro xa ra xa kaman baane batu, aken be gada xa taga a do soru bee nu ga dangi xa kaane kuudo xa nan kanu aken Alla ya (21) aken Alla be gada jiinen na xa da boyido ya, a da kanmun xa na xa da biliya, a yanxandi nan giri gelli tabullen na jiya, a da yitirenmun bagandi ti ken jii ya sababun na, kuye yi xa danna, xan maxa teyinne tana kefi Alla yi nantoxo xa wa tu (22)﴾ (**Al-Baxara Soora**).

Ibunu-Kasiru ti, Tunka kallaunte ke gan da a neema :« Ku foonu tagandaanan na do batiyen nan xawa». Batiyen noonu beenu Alla gada paamariyen na ti kun na xo, Silaamaaxu, Limanigankaaxu, a do Fisirontaaxu, awa gilli gelli kun noonu ya: Duwanje, do Kanne, do Jikke, do Tuugeye, do Nata/ Xanuye, do Kanne-hayibante, do Dumaxayanxaye, do Kanne, do Durasaagaye, do Demayemundiye, do Tankayemundiye, do Laxaduxaasaye, do Xurusinde, a do Teguye, a do kun meenu tana nu nan giri gelli batiye beenu Alla gara paamariyen na ti kun na.

- Ken daliilu, Alla kallaunten daali: ﴿Tongundi misiidun na Alla baane ya da, xa maxa foofo tana su batu nan kefi Alla ya (18)﴾ (**Al-Jinnu Soora**), Sere ben da batiyen na Alla tanan danna, a kaman ni fillakappaanan na yi kaafirin ga ni. - Ken daliilu, Tunka kallaunten daali: ﴿ Sere ben da fo tana batu nan kefi Alla ya, daliilun ta akaman maxa ken batiye ya, akaman fesefesenden d'a korosinden na Alla ya maxa, tongundi kaafirin nta kisini (117)﴾ (**Al-Muuminuuna Soora**), - A wa Hadiisan di :« Duwanje na ni batiyen lullan (Yinkolla) na» [Tirimisin ti : Hadiisa xariibun na ni]. - Ken daliilu, Alla kallaunten daali: ﴿ Xa Kaman ti xa na i xiri i wa xa jaabini, yenmu beenu ga dunderaxunu i ken Alla baane batiyen na, i wa roono jahanaba di i loxosontu a do i xonintu (60)﴾ (**Xaafiri Soora**). - Kannen xa daliilu: Tunka sennen daali: ﴿ Xa maxa kanu i ya xan kanu inke Alla yi gelli xa gani

muuminunun na (175) ﴿ (Alu-Imuraana Soora). - Jikken daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Gelli Yenme be jikken ga i kaman genmalemaaxun na, a kamannen na golli siren dabari an maxa fillandi kefi Alla ya batiyen di (110) ﴿ (Al-Kahafu Soora). -Tuukeyen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Xa tuuke Alla kanma gelli xa geni muuminunun na (23) ﴿ (Al-Maayida Soora), Alla kallaŋunten daali: ﴿ Sere ben da tuuke Alla ya, Alla ya ni ken kaman wasandaananga ﴿ (Talaaxu Soora: 3). - Xanuye a do kanuye a do dumaxayanxaye i daliilunu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ I kun (Nabiyinmu) ji me firini xeerinun jannan na do i ji o ku Alla xilli xanuye maxa a do kanne maxa, i na dumaxayanxandaana ya o ku Alla da (90) ﴿ (Al-Anbiyaa Soora). -Kannen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Xa maxa kanu i ya xan kanun inke Alla baane ya yi ﴿ (Al-Baxara Soora: 150). -Durasaageyen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Xa saage kati xa kaman na xa na du xaaya a da ﴿ (Al-Zumar Soora: 54). - Deemayemundiyeen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ O na batiyen naana anke Alla baane ya da, a do o na deemayemundiyeen xa mundunu anke Alla baane ya da (5) ﴿ (Al-Faatiha Soora), - A wa Hadiisan di:« Gelli an ga na yi deemayemundini an n'a mundu Alla maxa» [Tirimisin ti: Hadiisu sire sahanen jani]. Tangayemundiyeen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Muhammadu t'in na tangayen mundunu soron kaman maxa (1) ﴿ (Al-Naasi Soora). - Laxaduxaasayen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Xa kaman da xa jaabi dima/ haxati ke be xa ga laxadunxaasa gata yi ﴿ (Al-Anfaali Soora: 9). - Xurusinden daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ [Muhannadu] a ko nan ti an salle a d'an xurusinde a d'an nalintaaxu a d'an faatiyeen na Alla da tagafoonun su kaman ga ni (162) kappa lenma n'ta yi, inke naamari ti ken Alla baanagankaaxunden na yi, a do inke ya ni silaame/ duuxaayaanun foo fanan na (163) ﴿ (Al-An Aami Soora).

- A wa gelli Sunnan di: « Alla da sere langa sere be ga xurusindi Alla tanan danja». -Tekken daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ I wa timanden naana ti tekken na do i wa kanna koota ya koota be fooburen d'a tooran gani sanxifooya (Laaxara koota) (7) ﴿ (Al-Insaanu Soora).

Lasili fillandi: Silaamen diinan tuwuye ti daliilun na

• **(Silamaaxu)** Ken ya ni duxaaye Alla danja ti tawuhiidunja do duxaayaye a batiyen da, a do baariye bakka fillankappen d'i dunkoonun su maxa. Diinan ni maritabanu (sigiranu) sikki ya yi: Silaamaaxu a do limanaaxu a do fiisurontaaxu, maritaba (sigira) su d'i gondamanun na ni. **Sigira fana (Maritaba fana):** Silaamaaxun gondamanun ni karago ya yi: **1.** An nan seede nan ti bati Kamanne sun tano agantta ti Alla baane yaa, An nan seede nan ti Muhannadu ni Alla xeyi Faaren na, **2.** An na farallan sallun sigindi, **3.** An na jakan bagandi, **4.** An na sunxason suumu, **5.** An nan daga Alla kan juura, gelli a sen gana ji anda. Seedeeyen daliilu, Alla kallaŋunten daali: ﴿ Alla seede nanti tonngu bati kamanne

ntano aganta ti a ken Alla, maleekanun xado tuwaaxu dunkoonu xa seede yi nanti tonɗu bati kamanne ntano aganta ti a ken Alla, a ken Alla ya siginten na ti tolonɗuntaaxun ɗa, tonɗu bati kamanne ntano aganta ti a ken Alla, a ya ni xelebundaananga a ya ni kiitaananga (18) ﴿ **Alu-Imuraana Soora**). A wure (Seede segon pilli): Tonɗu bati kamanne sunttano agantta ti Alla baane yaa, «Bati kamanne nttano»: Naakarinde nan ti batifo sunttano aganta ti Alla, «Maa ganta ti Alla»: Sabatinde nan ti batiyen su na Alla baane ya da, kappalenman teyi batiyendi, an ti ni xo kappalenma ga nt'a yi moxonbe a marande di_ Fasarinde bee ga ken bangandini o da, Alla kallaɗunten daali: ﴿ **Haxati ke be Ibiraahiimu ga ti i haaba d'i sorun danga, inke Ibiraahiimu baarinte ni bakka gelli xa ga funbe batta (26) Nke na tunka ya batta tunka ke be ga da nke Ibiraahiimu taga a g'in kandana (27) [Ibiraahiimu] da ken digaame ɗa toxufooya a bonɗonɗa a me wadi i na saage (28)﴾ (**Zuxurufu Soora: 26-28**) Alla kallaɗunten daali: ﴿ **Muhanmadu a ko xa kun kitaabu dunkoonu xa ri gatta digaame ya digaame ke bee gan ɗoro osu danga, ken ga ni on maxa fo battu aganttati Alla o maxa fofo kafu a ken Alla yi, o yoxonun maxa o yoxonu raga batikamanne ya nan giri gelli Alla tanan ɗa, gelli in da bara n'i falle koyi xayı, xa kun nan seede nanti xa ni silaamun ɗa yi (64)﴾ (**Alu-Imraana Soora**).****

- Nan seede nan ti Muhammadu ni Alla Xeyifaarenɗa ken daliilu, Alla kallaɗunten daali: ﴿ **Haxiixan di Xeyifaaren (Muhanmadu) ri nan bugu gelli xayımenu di, Xeyifaare be ga ri xa tuumayen xanne maxa, A ga hammini ti xayı a do korosindaana ga ni xa kanma, neema moxomoxonte do hinnaana dunke ga ni gatta muuminunun ɗa (128)﴾ (**A-Tawba Soora**). Nan seede nan ti Muhanmadu ni Alla xeyifaaren ɗa ken maana: Anna Faaren batu a ga ra ɗaamariyen ɗa ti funbe yi, a do a tonɗundinde a ga da funbe xibaari, a do nan laato fooya fo ke be Faaren ga da kabande do hatanden ɗa nan bugu ken maxa, a do an nan maxa Alla batu ti fooya agantta ti Faaren bati moxon ɗa. - Sallen do Jakkan daliilu a do**

Tawuhiidun fasarinde, Alla kallaɗunten daali: ﴿ **I ma ɗaamari ti fofoya agantta ti i na Alla baane ya batu, i na gollun xalaasin di aken Alla da, in miile бага gaaren diinan ɗa in tolonɗo gatta tonɗun ɗa, i na sallen sigindi i na jakkan bagandi, ken diina be hayi ke, ken ɗa ni diina tolonɗun ɗa (5)﴾ (**Al-Beyinaatu Soora**). -**

Suumen xa daliilu, Alla kallaɗunten daali: ﴿ **Yaa xa kun yenmu beenu ga tonɗondi suume o waajibi xa kanma xo a ga waajibi soru kanma soru beenu ga dangi xa kaane, kiido xa nan kanu Alla yaa (183)﴾ (**Al-Baxara Soora**). -Hiijun daliilu, Alla kallaɗunten daali: ﴿ **Alla da kan hiijun farilaaxu soru kanma asen ga soru beenu da, sere ben da kaafiraaxu xa n'a tu nanti Alla kaarinteni бага dunaa su maxa (97)﴾ (**Alu-Imuraana Soora**). **Sigira fillandi (Martaba fillandi):** Limanigankaaxu: A wa taxandini katta tanɗere do fo kutunda/ taxandira yi, a fo wuruginte ken ni digaame ya yi nan ti: Tonɗu batti Kamanne sunttano agantta ti Alla baane yaa, a fo wuredunke keni tooran girindinde baka killen di, yaagun xa ni limaanaaxun yoxo yayı, _ Limaanaaxun****

gondamanun ni tunmu ya yi: **1.** An nan tonɗondi ti Alla ya, **2.** An nan tonɗondi ti Alla Maleekanun ɗa, **3.** An nan tonɗondi ti Alla Kitaabun ɗa, **4.** An nan tonɗondi ti Alla Xeyifaarun ɗa, **5.** An nan tonɗondi ti koota lagaren ɗa, **6.** A do an nan tonɗondi ti rakuto/ tageexannen foosiren d'a fooburen ɗa. Ku gondamanu tunmi daliilu, Alla kallaɗunten daali: ﴿**Xeerin gollen ma xenppe xana xa jonkoyi kinbakkan do kinxenna bannen ɗa, nxa xeer/batiyen ni Alla tonɗuntaaxun ɗa yi a do koota lagaren do Maleekanun do Kitaaben do Xeyifaarun tonɗuntaaxun yayi**﴾ (**Al-Baxara Soora: 177**). - Rakuton daliilu, Alla kallaɗunten daali: ﴿**Oku (Alla) da foofo taga ti rakuton ɗa yi (49)**﴾ (**Al-Xamaru Soora**). **Sigira Sikkandi (Martaba Sikkandi): Sirontaaxu:** Fiisirontaaxun ni gondama baane yayi, ken ga ni: «Anna Alla batu xo an yaaxen g'a yi, gelli an yaaxen ga nta a yi an n'a tu nanti aken Alla yaaxen w'an ɗa». - Hiisirontaaxun daliilu, Alla kallaɗunten daali: ﴿**Alla kafini yenmu beenu ga kanna aken Alla yi a do yenmu beenu ga ni fiisirepanɗaanun ɗa (128)**﴾ (**An-Nahalu Soora**). - Tunka kallaɗunten daali: ﴿**Tuuge Tunka xooren kanma neemandaanan ga ni (217) Tunka ke be yaaxen ga an ɗa biranbe an ga gilli gatta batiyen ɗa (218) A yaaxen ɗ'an yillankuppeyen xayi an ga nayi sallini (219) Aken Alla ya ni mukkaanaxooren do tuwaanaxooren ɗa (220)**﴾ (**Al-Su-araa Soora**). - Tunka kallaɗuntendaali: ﴿**An ke (Faare Muhanmadu kisiyen do neeman ɗ'a da) nta ɗaana foofo di gelli an fiinun di a do an nta Aaya xara na gelli Xuraana ke noxondi, a do ke manttoonun nta golle su dabari ni ma aganta ti Oku Alla ga ni seedaana yi i kanma hawati ke be i ga roono ken golle noxondi**﴾ (**Yuunusu Soora: 61**). - Ken daliilu gelli Sunnan di: A tuwinten ga ti Jibiriila Hadiisun ɗa. Nan bugu Xattaabi renme Umaru maxa Alla gan dunje bakka Umaru maxa, A ti: Biran be o taaxunten ga Alla Faare kisiyen do neeman w'a da a noxunɗa, yigo yogo xosa juntan ware o kanma, yigo ke yiraamun xulleni moxosiri, yigo ke yinten binneni moxosiri, axa terende taagumanse nta yigo ke ya, nxa sere sun xa nta i kun di sere be ga yigo ke tu, ma yigo ke ga telle taaxunu gatta Nabiyyinmen ɗa (kisiyen do neeman ɗ'a kanma) n'i xurungun pilli tuuga gatta Faaren xurungun pilli ya, yigo ke da i dekerun pilli soxondi Faaren togun pilli kanma, yigo ke ti: Yaa Muhanmadu, in xibaari bakka silaamaaxun maxa, Faaren ti (kisiyen do neeman ɗ'a da): «An nan seede nan ti tonɗu bati kamanne nta no agantta ti Alla baane a do an na seede nan ti Muhanmadu ni Alla xeyifaaren ɗa, an na sallen sigindi, an na jakkan bagandi, an na sunxason suumu, an nahiiɗun dabari gelli asen ga na yi an danɗa», Yigo ke ti: an da tonɗun ko, Oku kaawa ke Yigo xibaaren ɗa, a wa Faaren tirindini a wa dugutana n'a tonɗundi, Yigo ke da Faaren tirindi xadi, a ti: N xibaari bakka limanigankaaxun maxa, Faaren ti (kisiyen do neeman ɗa a da): «An nan tonɗondi ti Alla yi, a do a Meelakanu, a do a Kitaabu, a do a Xeyifaaru, a do Koota lagare, a do an nan tonɗondi ti rakuto foosiren d'a fooburen ɗa», Yigo ke ti: N xibaari bakka fi Sirontaaxun maxa, Faaren ti (kisiyen do neeman ɗ'a da): «An nan Alla batu xo an yaaxen ɗa ga yi, gelli an ke

yaaxen ga nta yi an n'a tu nanti a ken Alla yaaxen waanga», Yigo ke ti: N xibaari bakka alxiyaaman kootan maxa, Faaren ti (kisiyen do neeman n'a da): « Tirindiyenme ma na a ga xiyaama kootan tu diinanta Tirindindaanan na», Yigo ke ti: N xibaari bakka Xiyaaman kootan taagumansun maxa, Faaren ti (kisiyen do neeman n'a da): « Tunbaare yaxaren n'i kaman saara, a do an na taduurunteraanun wari a do feetunto a do korinto do tanmiso nagaanu i ga giilondenjaana tagandendi», A ti (Umaru Alla gan dunge bakka a maxa,) : Yigo ke daga, O da bito wucci, A ti (Faare kisiyen do neeman n'a kanma) : « Yaa Umaru, yala xa wa tirindindaana o ke tu ba? » Oku ti: Alla do i xeyifaaren nan tuwinta, A ti (Faare kisiyen do neeman n'a da) : « Tirindindaana ke ni Jibiriilu ya yi, a ri na xa tuwindi xa Diinan na».

Lasili Sikkandi: Xa Nabiinmen tuwuye ken ga ni Muhammadu ya kisiyen do neeman n'a da

• A ken ya ni: Muhanmadu nan bugu Abudulaayi yaa, nan bugu Abudulu muntalibi yaa Haasimi renmen ga ni, Haasimi xa bugu Xureyisi yaa, Xureyisi xa bugu Araabunun di, Araabunun xa bugu Alla xana Ibiraahiimu renme Isimaayila bonconun di, Tiiganden foosiren do kisiyen foosiren na Ibiraahim kanma a d'o Nabiinmen kanma, Faaren da tandume do siino sikki ya bira, A da tannaxate siina ya bira nabiinmaaxun kaane, Faaren da tanpille do siino sikki ya bira nabiinmaaxun do xeyifaaraaxun di, Faaren na nabiinmen na ti "Ixiraa yi"(xara), A na Xeyifaaren na ti "Mudasir yayi"(xuppaana), A deben ni Makka ya, A feregu katta Madiina ya, Alla da Faaren xayi ti gongonden na bakka fillakappen na, An xirindi katta tawuhiidun na (Alla baanagankaaxunde), ken daliilu ni Alla kallanunten diganxannen ya yi: ﴿ **Yaa an ke xuppaana (1) Giri an na sorun gongo (2) An n'an kaman fin xoorondi (3) An n'an yiraamun senondi (4) An na munonun batiyen toxono (5) Maxa toomandi na geboye muniyen na ti ken na (6) Sabari an kaman baane danga (7) ﴾ (Al-Mudasiru Soora), ﴿ **Giri an na sorun gongo (2) ﴾**, Ken maana ni: Faaren na sorun gongo bakka fillankappen na a do an xirindi katta Tawuhiidun na, ﴿ **An n'an kaman fin xoorondi (3) ﴾**, Ken wuren ni: An kaman fin xoorondi ti Tawuhiidun na, ﴿ **An n'an yiraamun senondi (4) ﴾**, Ken wuren ni: An n'an gollun senondi bakka fillankappen maxa, ﴿ **An na munonun batiyen toxono (5) ﴾**, Ken wuren ni: "Arijisu": munonu/ boolinu, "I toxse": An na munonun batiyen toxono a d'a dunkoonun su, a do an nan baari bakka munonu ku d'i dunkoonun su maxa, Faaren da siino tanmi ya na a ga xirindini katta Alla baanagankaaxun denja (Tawuhiidu), Siina tamundin palle i setu ti Faaren na katta kanmun na, ken kamu setten ya noxondi farla Sallun karagi ga waajibi a kanma, A da siino sikki ya salli Makka, ken siino sikki falle i d'a ñaamari ti feregoyen na katta Madiina ya. Feregoye: ken ni farilan ya yi ke umantoonu kanma (Faare Muhanmadu mantoonu) nan bugu fillankappen deben na katta silaamaaxun deben na, ken feregoye farilaaxunde ni toxofo ya yi katta duna gillen na. A daliilu ni Alla**

kallaŋunten diganxannen ya yi: ﴿Maleekanun ga yenmu ku beenu faatindi, yenmu ku ga ni du toñoŋundaanun ŋa, Maleekanun ti mani ya xa gama feregoyen ŋa, yenmu ku t'i kun ji sero lanpuntun ŋa yi piije ke kanma, Maleekanun ti yaala Alla m'i piijen yiriwandi kuudo xa ga katini feregono a noxodi baa, kun yenmu taaxudingira ni Jahanaba ya yi, lagaridinkira bonu ke be ga ŋa Jahanaba ya (97), ma ga nta soro lampuntu gelli yiguxoorun do yaxarunxoorun do leminanbuccinu beenu ga ma katu na senbe do killen kandayen kita (98), a me wadi Alla nan yanpa bakka kun yenmu maxa, Alla ya ni yanpaanan do xafarindaanan ŋa (99)﴾ (**Soora An-Nisaa**). Tunka kallaŋunten daali: ﴿Yaa n komu beenu ga tonjundi, Inke Alla piijen yiriwanten ni, xa d'inke Alla baane ya batu (56)﴾ (**Al-Ankabuut Soora**). Baxiwiganken ti Alla kallaŋunten gan d'a neema: ke Aaya yanqa sababun ni silaamu beenu ga ji Makka noxondi i ga ma ferego, nxa Alla d'i xiri ti muuminaaxun toxon ŋa. - Feregoyen daliilu geli Faaren Sunnan di, Faaren jaabi kisiyen do neeman w'a kanma :« Feregoye nta kutini ma tuubiyen gan kuti (nan jeme), tuubiyen xa nta kutini ma kiiyen gan bugu ti i xenuran ŋa». Haxati ke be Faaren ga sabati Madiina noxondi Alla d'i ŋaamari ti silaamen sariyan kutun ŋa, xo: Jakka, a do Suume, a do Hiiju, a do Salle-xille, a do Jihaadi, a do ŋaamariye ti fiisirontaaxun ŋa do fatande bakka fiixonintun ŋa, a do ken tananu nan giri gelli silaamen sariyanun di, Faaren duume ken kanma siino tanmi, siino ku tanmi falle Faaren faati Alla tiigandun d'a kisiyun w'a kanma, A diina ke ni toxaanaa yi. Ke ya ni Faaren diinan ŋa, xeer i ntano ma ga nta Faaren ga da i mantoonun kanda ken kanma, foobure xa ntano a ga m'i mantoonu ku gongo bakka ken maxa. Xeer i be Faaren ga d'i mantoonun kanda ken kanma: Alla baanagankaaxunde a do fofo su Alla ga ken mulla do a ga dugene ti ken ŋa. Foobure be Faaren ga da fatanden ŋa bakka ken maxa: Ke ni fillakappen ŋa yi a do fofo su Alla ga ra ken xoni do nan bara ken ŋa, Alla da Faaren xay i katta sorun su ya yi, Alla da Faaren batiyen farilaaxu yindunxotun filli kanma kun ga ni Jinna do Hadamarenmun ŋa. -Ken daliilu, Tunka kallaŋunten daali: ﴿(Faare Muhamadu) A ko, yaa xa kun soro jama nke ni Alla xeyifaaren ya yi katta xa su ya﴾ (**Al-Araafu Soora: 158**), Alla da diinan timandi ti Faaren ŋa. Ken daliilu, Tunka kallaŋunten daali: ﴿Lenki kootan ŋa, in da xa diinan tinmandi xa da, in d'in neeman tinmandi xa kanma, in dunge xa danŋa ti silamaaxun ŋa diina ya﴾ (**Al-Maayida Soora: 3**). - Faaren faatiyen daliilu kisiyen do neeman w'a kanma, Tunka kallaŋunten daali: ﴿An ke Faare ni faataana yi i kun xa ni faataanun ya yi (30) Ken falle, laaxara kootan ŋa xa wa me kiitilenmaaxunu xa kaman banŋe(31)﴾ (**Al-Zumar Soora**). Sorun ŋa wullini i faatiyen falle, ken daliilu, Tunka kallaŋunten daali: ﴿O da xa taga bakka piije ke ya di O wa dugutana na xa saagandi katta piije ke di, ken falle O wa dugutana na xa pagandi bakka piije ke di xadi (55)﴾ (**Taha Soora**), Tunka kallaŋunten daali xadi: ﴿Alla yan da xa taga bakka piije ke di tagande ya (17) ken falle A wa xa saagandi ni piije ke di nan duguta na xa bagandi bakka piije ke di bakande ya (18)﴾ (**Nuuhu Soora**). Wulliyen falle korosirenmu ya ni (Jinnanun do

Hadamarenmu), tukerenmu ya ni t'i gollun ɗa. - Ken daliilu, Tunka kallaɗunten daali: ﴿ Fo wa Alla da fo ke bee ga kanmu di a do fo ke bee ga jiijen di, kuudo na renmu tuga renmu beenu ga da golli buren dabari do na renmu xa tuga ti foosiresiren ɗa renmu beenu ga da golli siren dabari (31) ﴾ (**An-Najmi Soora**). Sere kaafiraaxu sere ben da wulliyen gaarandi. - Ken daliilu, Tunka kallaɗunten daali: ﴿ Renmu da a gaarantan ko renmu ku beenu ga kaafiraaxu nan ti i kun nta wullini, Faare Muhammadu a ko yabo an nan kune ti an kaman ɗa an n'a ko n'i da nan ti i wa wullini ken falle i wa xibaari ni ti i gollun ɗa, ken ɗan ɗe neeni Alla maxa (7) ﴾ (**Taxaabun Soora**). Alla da xeyifaarun su xayi n'i ɗa ɗaxalindaanu ya do gongondaanu ya, ken daliilun ni Alla kallaɗunten diganxannen ɗa yi: ﴿ O da xeyifaarun xayi ɗaxalindaanu ga ni a do gongondaanu ga ni kuudo sorun nan maxa huuja kita Alla kanma xeyifaarun riyen palle ﴾ (**An-Nisaa Soora: 165**), Xeyifaarun fo fana ni Nuuhu ya yi kisiyen w'a kanma, i fo lagaren ni Muhanmadu ya yi kisiyen do neeman w'a da, aken ya ni Nabiyyinmun tinmadaan ɗa. -Dallile nan ti Xeyifaarun fo fana ni Nuuhu ya yi kisiyen ɗ'a kanma, Tunka kallaɗunten daali: ﴿ Oku wahayindi anke Muhammadu kanma xo O gada wahayun xayi katta Nuuhu ya a do Annabiyyinmu beenu ga ri Nuuhu falle ﴾ (**An-Nisaa Soora: 163**). Alla da Xeyifaaren xayi katta yinmantonun su ya n'a wutu gelli Nuuhu ya katta Muhammadu ya, Xeyifaare ke wa yinmantonu ku ɗaamari ni ti Alla baane batiyen ɗa, a w'i kabana bakka xenperandangaanun batiyen ɗa. Ken daliilu, Tunka kallaɗunten daali: ﴿ Tongundi O da xeyifaaren xayi katta yinmantonun su ya nan t'i na Alla baane batu i nan laato bakka xenperandangifoonun su ya ﴾ (**An-Nahli Soora: 36**). Alla d'a farilaaxu komon su kanma i nan kaafiraaxu ti xenperandangifoonun su ya a do in tongundi ti Alla ya.

Ibunu-Xayim ti Alla gan d'a neema: « Taaxuutu (Xenperandangifo) ga ni ke bee ya: komen ga xenperandanki ti ke bee ya gelli bati foo ya walla ɗaaxa foo ya (Tuwaana bure) walla ɗaamarindaana ya (Yinmanke bure) ».

Taxuutunun geben ni, i yinmankoonun ni karago ya yi: Ibiliisa (Seyitaane) yeli Alla gan d'a langa, a do i ga da sere be batu a ga dunɗe t'i batiyen ɗa, a do sere ben da sorun xiri nan t'i ni batu, a do sere ben da du ɗa fii muxunten tuwaanan ɗa, a do sere ben da kiiti ti Alla kiiten tanan ɗa. Ken daliilu, Tunka kallaɗunten daali: ﴿ Karabande nta diinan di, kadayen bange bakka gelli sankuntaaxun di, sere ben da kaafiraaxu ti xenperandangi foonun ɗa a ga tongundi ti Alla yi ken kaman tigiti ti kacce xoteyi (diina) kutiye ga nta ke bee da, Alla ya ni mukkaanaxooren do tuwaananxooren ɗa (256) ﴾ (**Al-Baxara Soora**), tongun bati kamane nta agantta ti Alla baane ya a wuren ni ke ya yi, a wa Hadiisan di:« (Fi) Diinan yinxolla ni Silaamaaxun (Seede segun pilli) ya yi, a tarunten (gondama) ni Sallen ya yi, a jingo kanmuranken (a fo kamuranke) ni Jihaadun ya yi Alla killen kanma ».

Alla yan tuwinta. Lasilinun sikki tinme.

عشر سنين يدعو إلى التوحيد، وبعد العشر عُرج به إلى السماء، وفُرِضَتْ عليه الصلوات الخمس، وصلى في مكة ثلاث سنين، وبعدها أمر بالهجرة إلى (المدينة)، والهجرة الانتقال من بلد الشرك إلى بلد الإسلام.

• والهجرة فريضة على هذه الأمة من بلد الشرك إلى بلد الإسلام، وهي باقية إلى أن تقوم الساعة؛ والدليل قوله تعالى: ﴿إِنَّ الدِّينَ تَوْفَاقُهُ الْمَلَائِكَةُ طَائِفِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا يَمُّ كُفُّمْ قَالُوا كُفُّ مُشْتَقَّعَيْنِ فِي الْأَرْضِ قَالُوا لَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَابِعَةً فَكُنْاجِرُوا فِيهَا قَالُوا لَيْسَ مَأْوَاهُمْ سَعْدُكُمْ وَشَاعَتْ تَصِيرًا (٩٧) إِلَّا الْمُشْكُطِينَ مِنْ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا (٩٨) قَالُوا لَيْسَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَنْفُذَ عَنْهُمْ وَعَقْدًا اللَّهُ عَقْدًا غُفُورًا (٩٩-٩٧)﴾ [النساء: ٩٧-٩٩]. وقوله تعالى: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَابِعَةً فَإِنِّي فَاعِلُونُ﴾ [الملكوت: ٥٦]. قال البغوي رحمه الله: (سبب نزول هذه الآية في المسلمين الذين في مكة لم يهاجروا، ناداهم الله باسم الإيمان).

• والدليل على الهجرة من السنة قوله: (لا تقطع الهجرة حتى تنقطع التوبة، ولا تقطع التوبة حتى تطلع الشمس من مغربها) [صحيح الجامع (٧٤٣٦)].

فلما استقر في (المدينة) أمر بيقظة شرائع الإسلام، مثل: الزكاة، والصوم، والحج، والأذان، والجهاد، والأمر بالمعروف، والنهي عن المنكر، وغير ذلك من شرائع الإسلام، أخذ على هذا عشر سنين، وبعدها توفي -صلاة الله وسلامه عليه- ودينه باق، وهذا دينه، لا خير إلا دل الأمة عليه، ولا شر إلا حذرهما منه، والخير الذي دُفِعَ عليه: التوحيد، وجميع ما يبيح الله ويرضاه، والشر الذي حذرهما منه: الشرك، وجميع ما يكره الله ويأباه، بعث الله إلى الناس كافة، وفرض طاعته على جميع النقلين: الجن والإنس؛ والدليل قوله تعالى: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ [الأعراف: ١٥٨]. وكمل الله به الدين؛ والدليل قول تعالى: ﴿ثُمَّ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [النساء: ٣]. والدليل على موته قوله تعالى: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مُيْتَرُونَ (٣٠) ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ [الزمر: ٣٠-٣١].

• والناس إذا ماتوا يعنون؛ والدليل قوله تعالى: ﴿مِنْهَا خَلْقُكُمْ وَفِيهَا يُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا يُخْرِجُكُمْ ثَلَاثَ أَمْثَرٍ﴾ [طه: ٥٥]، وقوله تعالى: ﴿وَاللَّهُ أَتَعْلَمُ مَنْ الْأَرْضِ ثَبَاتًا (١٧) ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا﴾ [أنعام: ١٨-١٧]. وبعد البعث محاسبون ومجزون بأعمالهم؛ والدليل قول تعالى: ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا بِمَا عَمِلُوا وَيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْغُشَى﴾ [النجم: ٣١]. ومن كذب بالبعث كفر؛ والدليل قوله تعالى: ﴿رَأَيْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُخْرِجُوا قُلُوبَهُمْ وَيَزَيُّوا رَبَّهُمْ كِبَارًا ثُمَّ يُنْفِخُ فِي سَاقِهِمْ نَفْثًا وَمَا عَمِلَتْكُمْ أَعْيُنُكُمْ عَلَى اللَّهِ بِشِيرٍ﴾ [الغافر: ٧].

وأرسل الله جميع الرسل مبشرين ومنذرين؛ والدليل قوله تعالى: ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [النساء: ١٦٥]. وأولهم نوح عليه السلام، وآخرهم محمد وهو خاتم النبيين؛ والدليل على أن أولهم نوح قوله تعالى: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالْحَبِشِينَ مِنْ بَنِيهِ﴾ [النساء: ١٦٣].

وكل أمة بعث الله إليهم رسولاً من نوح إلى محمد بأمرهم بعبادة الله وحده، ونهاهم عن عبادة الطاغوت؛ والدليل قوله تعالى: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ [النحل: ٣٦]. وفرض الله على جميع العباد الكفر بالطاغوت، والإيمان بالله. قال ابن القيم -رحمه الله تعالى-: (معنى الطاغوت ما تجاوز به العبد حده من معبود، أو متبوع، أو مطاع). والطواغيت كثيرون، ورؤوسهم خمسة: إبليس لعنه الله، ومن عبد وهو رافض، ومن دعا الناس إلى عبادة نفسه، ومن ادعى شيئاً من علم الغيب، ومن حكم بغير ما أنزل الله؛ والدليل قوله تعالى: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَالْأُمْنِ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: ٢٥٦]. وهذا هو معنى ((لا إله إلا الله))، وفي الحديث: (رأس الأمر الإسلام، وعموده الصلاة، وذروة سنامه الجهاد في سبيل الله) [سنن الترمذي: (٢٦١٦)].

والله أعلم، وصلى الله على محمد وآله وصحبه وسلّم.

تمت الأصول الثلاثة

بسم الله الرحمن الرحيم